

Wandelroute Het Mirakel Amsterdam in de 16e eeuw

Het 16e-eeuwse Amsterdam zag er totaal anders uit dan nu of zoals de stad er in de 17e eeuw uitzag. Het was een kleine stad, met ca. 30.000 inwoners. In minder dan 15 minuten liep je van de Regulierspoort (nu de Munttoren), aan de zuidrand van de stad, via de kade van de Amstel naar de zeehaven in het noorden.

En het was een katholieke stad. Het geloof speelde een zeer belangrijke rol in het dagelijks leven. Dankzij het Mirakel van Amsterdam (zie 4) trok de stad jaarlijks duizenden pelgrims. Het stadsbeeld werd bepaald door nonnen en monniken die in een van de 21 kloosters woonden. Verder telde Amsterdam stad 2 grote parochiekerken en 6 kapellen. Het kerkelijk grondbezit besloeg een derde van de stad.

1 Op de plek waar nu het **Amsterdam Museum** staat, werd kort voor 15 mei 1414 het Sint-Luciënklooster gesticht. De zusters hielden zich vooral bezig met zieken-, armen- en wezenzorg. Het klooster was financieel afhankelijk van enkele rijke Amsterdamse families, van wie verschillende dochters in het klooster waren getreden. Met weven en spinnen verhoogden zij extra inkomsten. In 1580 werd het klooster opgeheven en de gebouwen en landerijen van het klooster bij het al bestaande **Burgerweeshuis** gevoegd. Tot 1962 werden hier kinderen opgevangen, waarna het werd verbouwd tot Amsterdams Historisch Museum in 1975.

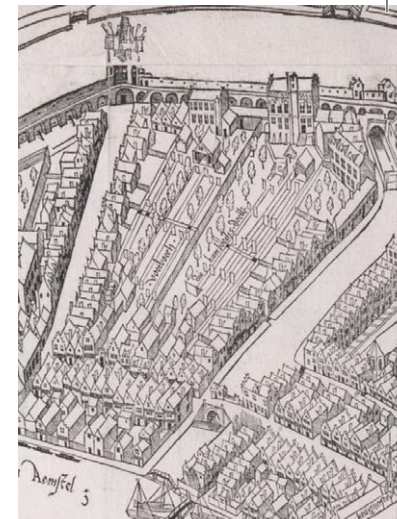
2 Het **Begijnhof** werd in 1346 gesticht. Begijnen waren vrome vrouwen die leefden volgens christelijke leefregels, maar geen kloostergelofte hadden afgelegd. Zij behielden hun bezittingen en konden het hof verlaten wanneer zij besloten om te trouwen. Op het terrein stond van het begin af aan een kleine

privékapel. Tijdens de stadsbranden van 1421 en 1452 liepen de opeenvolgende kerken grote schade op. De huidige kerk stamt voor het grootste deel uit 1490 en werd in 1607, na de Alteratie van 1578, toegewezen aan Engelssprekende protestanten. Het houten huis, tegenover de **Engelse Kerk**, is een van de oudste huizen van Amsterdam en dateert uit de periode tussen 1417-1452.

3 Op Singel 421 werden rond 1512 de gebouwen van de **Handboogdoelen** (ook wel Sebastiaansdoelen genoemd) in gebruik genomen. De naam verwijst naar het wapen dat schutters in het begin van de 16e eeuw gebruikten. De schutters hadden tot taak om de orde en rust in de eigen stadswijk te bewaken en de stad te verdedigen tijdens aanvallen.

4 In maart 1345 zou zich een wonder in de Kalverstraat hebben voltrokken, dat nog steeds het **Mirakel van Amsterdam** wordt genoemd. Een stervende man kreeg de laatste sacramenten

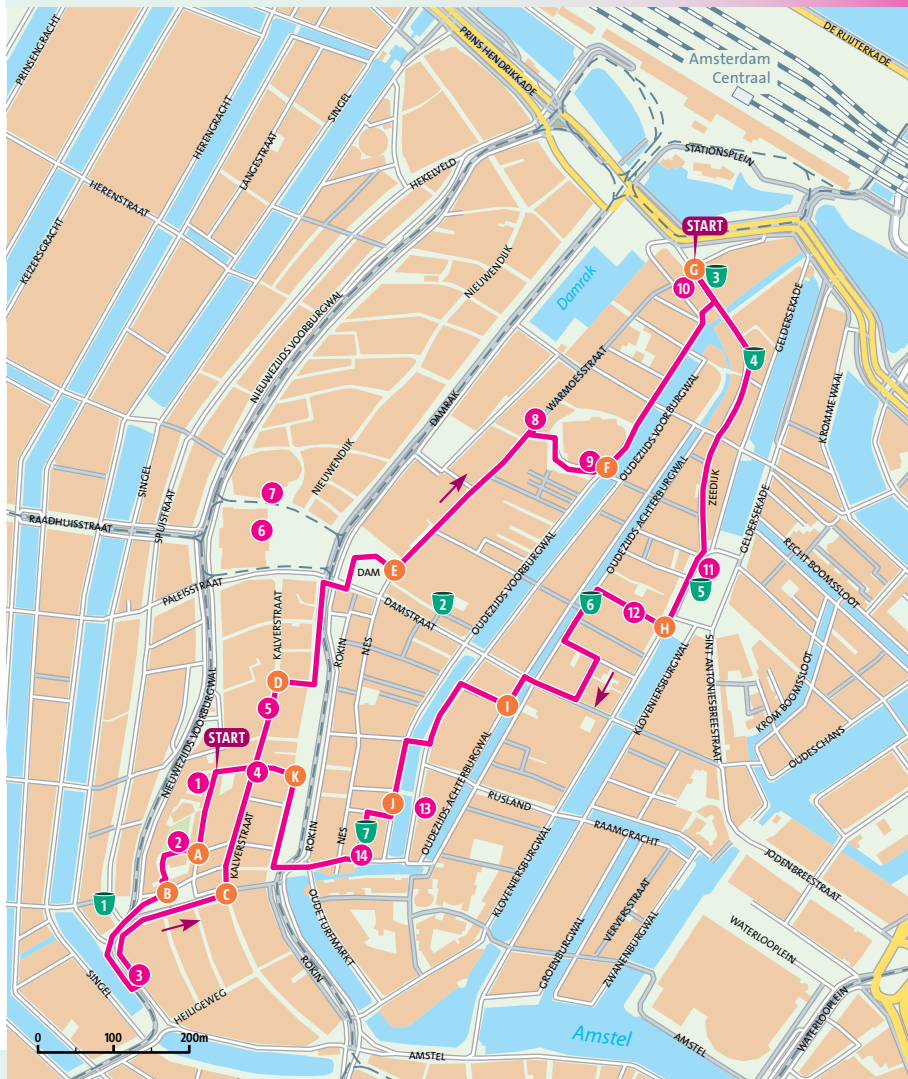
Met de Alteratie van Amsterdam in 1578 scharde de stad zich niet alleen achter Willem van Oranje maar maakte zij ook een einde aan de katholieke overheersing. De parochiekerken werden overgedragen voor de protestante dienst en de meeste kloosters kwamen in handen van het stadsbestuur en kregen nieuwe bestemmingen. Pas vanaf 1830 kregen katholieken weer religieuze vrijheid.

Op het detail van de vogelvluchtkaart van Cornelis Anthonisz uit 1544 is goed te zien dat achter het gebouw de schietbanen van de Handboogdoelen en de ernaast gelegen Voetboogdoelen lagen.

toegediend, maar hij was zo ziek dat hij de hostie weer uitbraakte. Toen het braaksel in het vuur was gegooid, gebeurde het: de hostie wilde niet branden. De volgende dag bracht een priester de hostie naar de Sint-Nicolaaskerk (nu Oude Kerk). Op onverklaarbare wijze keerde ze terug naar het huis in de Kalverstraat, tot driemaal toe.

Op de plaats van het woonhuis werd een grote bedevaartkapel gebouwd, de **Heilige Stede** genoemd, die in 1908 is gesloopt. Voor opkomende steden was een door Rome erkend wonder van groot belang. Het Mirakel

Afstand
3,5 km - 1,5 uur

Startpunt
Grote binnenplaats
Amsterdam Museum,
Kalverstraat 92, Amsterdam

Parkeren
Parkeermogelijkheden zijn
beperkt

Bereikbaarheid
15 minuten lopen vanaf
Amsterdam Centraal
Station (startpunt vanaf 10)
Tramlijnen 1, 2, 5 (halte Spui),
9, 14, 16, 24 (halte Rokin)

Kalverstraat, 'Gedachtenis ter Heilige Stede'

wonderprentjes, onder
andere van Van Oostsanen.

6 Sta met uw rug naar het Monument op de Dam maar vergeet even het huidige Koninklijk Paleis en kijk naar de afbeelding. Op ongeveer dezelfde plek stond in de 16e eeuw een veel kleiner **stadhuis**. Hier zetelden de burgemeesters met hun ambtenaren en de schout (een soort politie) met zijn

De Dam met het oude stadhuis, J.A. Beerstraten. 1630-1650

van Amsterdam zorgde door de grote aantallen **pelgrims** voor veel extra inkomsten en werkgelegenheid. Sinds 1881 wordt er weer jaarlijks op de derde zaterdag van maart een **stille omgang** gehouden om het mirakel te vieren.

5 Op de Kalverstraat 62 bevond zich het **atelier van Jacob Cornelisz. van Oostsanen** (1470-1533). Hij is de vroegste kunstenaar uit Amsterdam die bij naam bekend is. In zijn werkplaats werden opdrachten uitgevoerd voor katholieke instellingen, maar ook voor welvarende burgers uit de stad, zoals koopman en bankier Pompeius Occo, die schuin tegenover Van Oostsanen woonde. De Kalverstraat was een uitstekende plek voor het atelier, want vanwege de verering van het Sacrament van het Mirakel liepen er jaarlijks duizenden pelgrims door de straat. Waarschijnlijk kochten ze in de Heilige Stede souvenirs in de vorm van

schepenen (de rechterlijke macht). Zij waren verantwoordelijk voor het bestuur van de stad en de handhaving van recht en orde. De 'gewone' Amsterdamer speelde echter geen enkele rol in het bestuur: de stad werd geleid door gegoede families die onder elkaar de politieke functies verdeelden.

7 **Nieuwe Kerk** klinkt misschien vreemd voor een kerk die in 1409 werd ingewijd, maar de naam diende in de volksmond om onderscheid te maken tussen deze kerk en de Oude Kerk aan 'de oude zijde' van het Damrak. De officiële naam was **Onze Lieve Vrouwekerk of Maria- en Catharinakerk**. Tot twee keer toe werden er plannen gemaakt voor een fraaie toren op de kerk. In 1565 werden zelfs de

fundamenten gelegd en een eeuw later maakte de beroemde architect Jacob van Campen een ontwerp, maar tot de bouw is het nooit gekomen.

8 Achter de 19e-eeuwse gevel van Warmoesstraat 90 gaat het **oudste huis** (1485) van Amsterdam schuil. De Warmoesstraat was in de 15e eeuw de belangrijkste straat van Amsterdam. Dit pand is gebouwd na de grote stadsbrand van 1452, toen grote delen van Amsterdam opnieuw gebouwd moesten worden. Het skelet van dit huis is van hout, maar de zijmuren waren inmiddels van steen; heel wat beter bestand tegen brand dan de volledig houten huizen uit de periode daarvoor.

9 **De Oude Kerk**, ingewijd in 1306, is het oudste gebouw

van Amsterdam. De van oorsprong katholieke Sint-Nicolaaskerk was in het begin een stuk kleiner, maar in de 15e eeuw werd begonnen met de uitbouw van een serie kapellen waardoor de kerk rond 1571 zijn huidige vorm kreeg.

10 Naast een van de grote stadspoorten, de **Sint-Olofspoort**, werd tussen 1440 en 1450 een gelijknamige kapel gebouwd. De poort en de kapel stonden aan het begin van de Zeedijk, die bescherming bood tegen het water van het IJ. Omstreeks 1490 werd naast de kapel een achthoekige kapel aangebouwd, de Jeruzalemkapel of Heilige Grafkapel. In de kapel stond een kopie van het Heilige Graf, het monument dat in Jeruzalem was gebouwd op de plek waar Christus begraven zou zijn.

17e-eeuwse winterse afbeelding waar de samenvoeging van de twee kapellen te zien is

Wilt u klooster- of kerkmuziek uit de 16e eeuw horen, ga dan naar vanoostsanen.nl/muziek

Op de 17e-eeuwse winterse afbeelding zien we een samenvoeging van de twee kapellen. Ze waren inmiddels omgedoopt tot de protestante Oudezijds Kapel. De Sint-Olofspoort was al in 1618 gesloopt. De huidige kapel is een kopie uit 1991 met enkele originele elementen.

11 In een van de torens van het **Waaggebouw** op de Nieuwmarkt zit een gedenksteen die de eerste steenlegging memoreert: 'Op 28 april 1488 werd de eerste steen van deze poort gelegd'. Van de 15e tot de 16e eeuw stond hier namelijk de **Sint-Anthonispoort**, een van de vijf toegangspoorten tot de stad. De muren zijn bijna twee meter dik en maakten deel uit van de middeleeuwse bakstenen stadsmuur. Met de stadsuitbreidingen verloor de poort aan het einde van de 16e eeuw zijn functie.

De Waag

12 Achter de gesloten gevel in Barndesteeg 6B lag het **Bethaniënklooster** (gesticht kort vóór 3 mei 1462). Oorspronkelijk was het nonnenklooster een toevluchtsoord voor prostituees die hun losbandige leven achter zich wilden laten, maar al spoedig woonden er vooral rijke en aanzienlijke dames die boetewilden doen. Zij hielden zich bezig met spinnen en weven maar waren bekend vanwege de levering van ossen voor de schuttersmaaltijden. Rond 1462 woonden er 220 nonnen. In de loop van de 16e eeuw viel het grote terrein van het klooster uiteen en werden steeds meer stukken land van de nonnen aan de stad verkocht voor bebouwing. Bij de Alteratie in 1578, werden de kloosterterreinen onteigend en in 1585 werd

de orde opgeheven. Het nu overgebleven gebouw heeft bijna 500 jaar dienstgedaan als school. Nadat de school in 1885 werd samengevoegd tot het Barleaus Gymnasium, stond het tijden leeg. Er heeft zelfs nog een timmerfabriek ingezeten. Totdat de gemeente het monument in 1970 kocht en er een kleine concertzaal van maakte.

13 Vanaf hier hebt u goed uitzicht op de kapel aan de overkant van de gracht: het voormalige **Agnietenklooster**, een nonnenklooster uit 1397. De **Agnietenkapel** had twee verdiepingen. Het bovenste gedeelte, bereikbaar vanuit het klooster, was uitsluitend toegankelijk voor de zusters. De overige gelovigen hadden via de straat toegang tot de kapel op de begane grond.

Horeca

1 Café Hoppe

Bruin café uit 1670. (Spui 18, cafehopper.nl)

2 Wynant Fockink

Al bijna 400 jaar een likeurstokerij met proeflokaal. (Pijlsteeg 31, wynant-fockink.nl)

3 Café In 't Aepjen

Een café met zo'n geschiedenis dat er zelfs een gezegde uit voortkomt. Het deels houten pand dateert uit 1544 en waarschijnlijk heeft er altijd een café/logement gezeten. (Zeedijk 1)

4 Hof van Wijs

Al 220 jaar verkoopt Wijs thee en koffie. Nu is er ook de mogelijkheid ter plekke thee te proeven. (Zeedijk 43, hofjevanwijs.nl)

5 Café-restaurant In de Waag

Restaurant gevestigd in voormalige stadspoort uit 1488, met prachtige 'salle privée' in de toren. (Nieuwmarkt 4, indewaag.nl)

6 Restaurant Blauw aan de Wal

Chic dineren in mooie binnentuin. (Oudezijds Achterburgwal 99, blauwaandewal.com)

7 Café Kaptein Zeppos

Muziekcafé met restaurant. (Gebed zonder eind 5, zeppos.nl)

Gebed zonder End

In 1452 brandde de kapel tijdens een hevige stadsbrand helemaal af, net als veel andere gebouwen. In 1470 werd de nieuwe kapel, die u nu ziet, ingewijd. Na 1578 hield het klooster op te bestaan en hier werd vanaf 1632 het nieuwe **Athenaeum Illustre** gevestigd, een verre

voorloper van de huidige Universiteit van Amsterdam.

14 Gebed zonder End. De naam van deze steeg verwijst naar de voormalige kloosters van de stad. De meeste kloosters bevonden zich aan deze zijde van de Amstel, daarom werd dit deel de 'Stille Zijde'

Tot de 15e eeuw waren de ommuurde kloostergemeenschappen welvarende instellingen, die zichzelf goed konden bedrijven. Lakennijverheid was de belangrijkste bron van inkomsten. Aan het einde van de 15e eeuw vond het stadsbestuur dat er wel heel veel kloosters waren, terwijl de ruimte om huizen te bouwen voor het groeiend aantal inwoners steeds kleiner werd. Belastingvoordelen en voorrechten werden teruggedraaid, inkomsten liepen terug, waardoor veel kloosters in de loop van de 16de eeuw zwaar verarmde instellingen werden.

genoemd. Op de plek van het Gebed Zonder End stonden tot 1585 het Sint-Claraconvent en het Sint-Barbaraklooster.

Routebeschrijving

Loop vanaf de grote binnenplaats van het Amsterdam Museum, door de Schuttersgalerij, naar de Gedempte Begijnensloot.

- A** Sla rechtsaf Begijnhof in.
- B** Verlaat het Begijnhof via de uitgang bij het houten huis, ga rechts het Spui op en loop richting Singel. Hier linksaf tot nummer 421. Keer terug naar het Spui.
- C** Loop linksaf de Kalverstraat in, passeer de Wijde Kapelsteeg (4) en nummer 62 (5).
- D** Sla rechtsaf de Gapersteeg in loop links over het Rokin naar het Monument op de Dam.

E Ga achter het monument links de Warmoesstraat in tot nummer 90. Loop een klein stukje terug door de Warmoesstraat en ga linksaf de Wijde Kerksteeg in naar Oudekerksplein. Loop rechts om de kerk.

F Ga linksaf de Oudezijds Voorburgwal op, rechtdoor de Sint Olofssteeg en linksaf de Zeedijk op tot nummer 2.

ALS U VAN HET CENTRAAL STATION KOMT, IS DIT EEN UITGELEZEN PLAATS OM DE ROUTE TE BEGINNEN EN EINDIGEN. HALVERWEGE KUNT U EEN BEZOEK AAN HET MUSEUM BRENGEN.

G Loop via Zeedijk naar Nieuwmarkt. Ga over de Nieuwmarkt richting het water van de Oudezijds Achterburgwal en sla rechtsaf de Bardesteeg in.

H Vervolg Bardesteeg, ga links de Oudezijds Achter-

burgwal op, passeer de Koestraat, weer links de Bethaniënstraat in rechtsaf de Betaniëndwarsstraat. Sla op de Oude Hoogstraat rechtsaf, steek brug over en ga links de Oudezijds Achterburgwal op.

I Ga rechts de Prinsenhofsteeg door naar de Oudezijds Voorburgwal en sla linksaf. Steek de loopbrug bij Hotel The Grand – ook voormalige kloosters – over en ga links de Oudezijds Voorburgwal op tot nummer 308.

J Vervolg de Oudezijds Voorburgwal, ga rechts de Kuipersteeg in en sla linksaf het Gebed zonder End in. Aan het einde rechtsaf de Grimburgwal op en op het Rokin rechts.

K Ga bij de Wijde Kapelsteeg linksaf en loop door tot de ingang van het Amsterdam Museum. U komt nu weer uit bij de grote binnenplaats.

Het Rokin met water en links in beeld de Heilige Stede, A. Storck. 1670-1699

© 2014 Amsterdam Museum, ANWB B.V., Den Haag en Stedelijk Museum Alkmaar

Coördinatie: Amsterdam Museum, Anneke van de Kieft; ANWB, Hanneke te Giffel; Stedelijk Museum Alkmaar, Aafje Moonen

Route: Anneke van de Kieft. Redactie: Quinten Lange. Vormgeving: Miranne Kalf. Cartografie: Landkaartje, Winifred Broeder

Beeld: Amsterdam Museum, Monique Vermeulen; Mirande Phernambucq (openingsbeeld)

Alle rechten voorbehouden.

Deze route werd met de meeste zorg samengesteld. De juistheid van de gegevens is aan veranderingen onderhevig.

Indien de informatie onjuistheden blijkt te bevatten, kan de uitgever daarvoor geen aansprakelijkheid aanvaarden.

Opmerkingen en suggesties zijn welkom: anwbmedia@anwb.nl

vanoostsanen.nl